

Småbarnsfamiliens støttespillere

Besteforeldre er viktige støttespillere i småbarnsfamiliers liv. Halvparten av småbarnsforeldre får hjelp av egne foreldre til barnepass, men det er bestemor som i størst grad stiller opp. Flere kvinner som bor alene med barn, får hjelp sammenlignet med dem som bor sammen med partner. Selv om skilsmisse i den eldste generasjonen fører til at hjelpen blir mindre, slår myten om moderne, selvopptatte besteforeldre sprekker i lys av nye forskningsresultater.

Gunhild O. Hagestad og
Katharina Herlofson

Studien av livsløp, generasjon og kjønn (LOGG)

LOGG 2007 er en nasjonal undersøkelse gjennomført av Statistisk sentralbyrå og forskningsinstituttet NOVA. Undersøkelsen består av den internasjonale studien Generations and Gender Survey (GGG) og andre runde av den norske studien Livsløp, aldring og generasjon (NorLAG). For nærmere beskrivelse, se første artikkel i dette nummeret av Samfunnsspeilet, 1/2009.

Gunhild O. Hagestad (til venstre) er professor i sosiologi ved Universitetet i Agder og forsker ved NOVA. (gunhild.hagestad@uia.no)

Katharina Herlofson er sosiolog og stipendiat ved NOVA. (kat@nova.no)

Det finnes rikelig med myter om norske besteforeldre, både i beskrivelser av dagens situasjon og i syn på tidligere tider. Det er en tendens til å overdrive den betydning besteforeldre hadde for barnefamilier før. Samtidig blir besteforeldres rolle i dagens samfunn undervurdert. Som historikeren Ståle Dyrvik (1979) har påpekt, er det en vanlig antagelse at i «de gode gamle dager» vokste barn opp på bestemors fang. Han minner om at så sent som for rundt hundre år siden var det mange barn som vokste opp uten besteforeldre.

I dag har nesten halvparten av barn i alderen 10-12 år alle fire besteforeldrene i live (Hagestad 2006). Det er nå normalt og forventet at småbarnsfamilien befinner seg i generasjonsstrukturer med minst tre generasjoner. I LOGG finner vi at blant kvinner og menn med barn under 11 år, har henholdsvis 96 og 93 prosent minst en av foreldrene i live.

Det er også viktig å huske at da barneflokkene var større, var det mer konkurranse mellom rollene som foreldre og besteforeldre, siden det ikke var uvanlig å ha barn og barnebarn på omtrent samme alder. Slik er det ikke i dag, og denne historiske endringen er spesielt markant for kvinner. Siden menns liv er mindre regulert av biologiske klokker, befinner en del av dem seg i «gammeldagse» generasjonskonstellasjoner, enten fordi de blir fedre sent, eller fordi de er flerkullspappaer.

Når det gjelder dagens besteforeldre, er det en vanlig myte at de er for travelt opptatt med andre ting til å engasjere seg i barns og barnebarns liv. Ofte tegnes bilder av bestemor og bestefar som nyter sol, golf og vin ved Middelhavet. En slik distansering blir også knyttet til manglende rolleforventninger. Vi har ingen besteforeldrerolle lenger, hevdes det. Nyere forskning har vist at dette faktisk ikke er tilfelle (Hagestad 2006).

Besteforeldre stiller opp, men ...

Det er klar enighet blant nordmenn om sentrale oppgaver for besteforeldre: De skal gjøre ting sammen med barnebarn, tre støtte til når de trengs og hjelpe voksne barn i sin rolle som foreldre. I NorLAG1 – den første runden av datainnsamling for den norske studien Livsløp, aldring og generasjon (se omtale i innledningsartikkel) – svarte hele 90 prosent av respondentene at besteforeldre bør gi sine barn støtte i foreldregjeringen. I den samme studien oppga også rundt to tredjedeler av respondentene som hadde barnebarn under 12 år, at de tok seg av barnebarn minst en gang i måneden.

... er sjelden fulltids dagmammaer

Nordiske bestemødre påtar seg sjelden rollen som fulltids dagmammaer, slik mange av deres «kolleger» i middelhavsland er. Her spiller god barnehagedekning og fritidsordninger etter skoletid en vesentlig rolle. Besteforeldre i Norden representerer mer en reservetropp, et slags heimevern, som er klar til å rykke ut når det er nødvendig.

Tall fra SHARE-undersøkelsen (The Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe), som inkluderer ti europeiske land, viser at det landet der flest bestemødre oppgir å ha hjulpet til med pass av barnebarn i løpet av de siste tolv månedene, er Danmark (over 70 prosent). Ser vi derimot på dem som gir hyppig hjelp (omtrent en gang i uken eller oftere), finner vi flest i middelhavsland som Italia og Hellas (Hank og Buber 2008). Norge er ikke med i SHARE-studien, men flere norske undersøkelser har gitt oss nye data om besteforeldre, både fra barnebarns, foreldres og besteforeldres perspektiv. Da norske foreldre med barn i alderen 10-12 år nylig ble spurt om hvem de ville gå til hvis de trengte ekstra hjelp til barnevakt, svarte omtrent halvparten av både kvinner og menn at de ville be sin mor om hjelp først (Hagestad 2006).

Hjelp med barnepass – mest fra bestemor

Her fokuserer vi på småbarnsforeldre som deltok i LOGG. Vi spør hvor mange av dem som får hjelp av egne foreldre (det vil si barnas besteforeldre) med pass av barn i alderen 0-10 år. Vi spør også: Er det forskjell mellom kvinner og menn med hensyn til hjelp fra egne foreldre? Får de som bor alene med barn, mer hjelp? Og til sist, får småbarnsforeldre som har skilte foreldre, mindre hjelp til barnepass enn de som har foreldre som fortsatt er sammen?

Som vi ser i figur 1, oppgir omtrent halvparten av kvinner og menn med barn under 11 år at de får hjelp med barnepass fra egne foreldre. Det er ikke dramatiske forskjeller mellom kvinners og menns opplevelse av å få slik hjelp. Derimot spiller foreldres kjønn en sentral rolle; hjelp fra mor nevnes dobbelt så ofte som hjelp fra far. Vi ser at søylene for hjelp fra mødre og søylene for hjelp fra minst en av foreldrene er så godt som identiske. Dette tyder på at far hjelper når mor hjelper, mens mødre i langt større grad stiller opp som barnevakt for barnebarn uavhengig av hva fedrene gjør.

Ser vi på foreldre som er enker eller enkemenn (ikke vist her), går det frem at langt flere enker hjelper til med barnepass (omtrent 40 prosent) sammenlignet med enkemenn (omtrent 10 prosent). Dette dreier seg trolig om historiske endringer i generasjoners kjønnsrollemønster. Mens svært mange av dagens småbarnsforeldre deler ansvar for barnas daglige pass, var det i mye større grad mors ansvar da de selv var små.

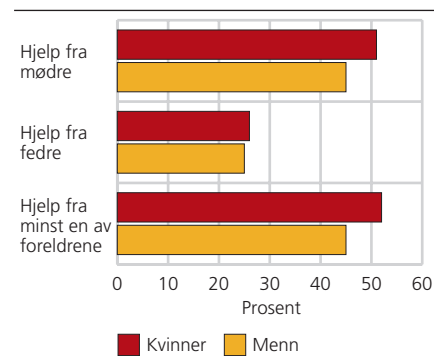
Barns første leveår ivaretas av foreldre

I overkant av en fjerdedel av kvinner og menn med barn under elleve år i husholdet oppgir at de ikke får hjelp med barnepass. Blant disse har over halvparten svært små barn, det vil si barn i alderen 0-1 år. Dette er en naturlig konsekvens av permisjonsordninger som gjør det mulig for foreldrene å være hjemme med barnet. Funn fra SHARE-undersøkelsen viser også at det er minst vanlig for europeiske besteforeldre å stille opp som barnepassere for barnebarn under ett år (Hank og Buber 2008).

Dersom vi kun ser på dem som får hjelp med barnepass, ser vi at egne foreldre nevnes av to tredjedeler av utvalget (ikke vist her). Hvis vi også inkluderer

Figur 1. Får hjelp med barnepass fra egne foreldre. Kvinner og menn med barn 0-10 år. Prosent

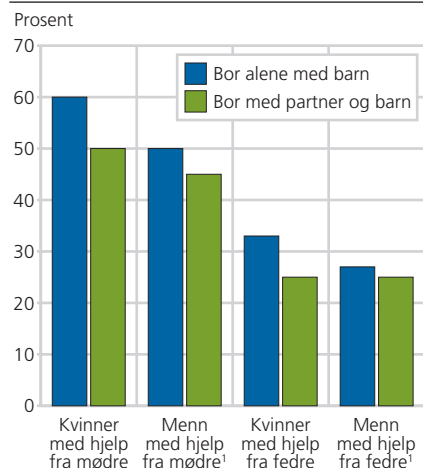

Kilde: LOGG 2007, SSB og NOVA.

Utvalg i spørreundersøkelsen

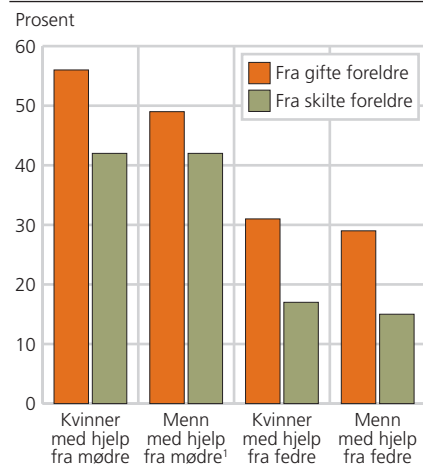
Spørsmål om hjelp med barnepass utover betalt tilsyn/skole på dagtid ble i LOGG stilt til personer med **barn i alderen 0-10 år** som bor fulltid eller deltid i husholdet. I alt ble 3 508 intervjuede bedt om å nevne hjelp fra inntil fem personer. Utvalget vi benytter oss av her, består av småbarnsforeldre med minst en av egne foreldre i live. De tilhører dermed **en mellom-generasjon i familien**; over seg har de foreldre, og under seg har de barn.

Figur 2. **Får hjelp med barnepass fra egne foreldre. Andel av dem som bor alene med barn, og som bor sammen med barn og ektefelle/samboer. Prosent**

¹ Ikke signifikant.
Kilde: LOGG 2007, SSB og NOVA.

Figur 3. **Andel kvinner og menn med barn 0-10 år som får hjelp fra gifte og skilte foreldre. Prosent**

¹ Ikke signifikant.
Kilde: LOGG 2007, SSB og NOVA.

Referanser

Dyrvik, Ståle (1979): Barnet i familien og slektskrinsen, *Forskningssnytt*, 4, s. 8-13.

Hagestad, G. (2006): Transfers between grandparents and grandchildren: The importance of taking a three-generation perspective, *Zeitschrift für Familienforschung*, 18. Jahrg., Heft 3, s. 315-332.

Hank, K. og Buber, I. (2008): Grandparents caring for their grandchildren. Findings from the 2004 Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe, Kommer i *Journal of Family Issues* (OnlineFirst tilgjengelig).

dem som nevner ektefelle/partners foreldre som barnepassere, finner vi at omkring 80 prosent av de som får hjelp, oppgir at de får den av egne foreldre og/eller svigerforeldre.

Flere skilte kvinner får hjelp fra mamma, men ...

Vi finner ingen statistisk signifikante forskjeller mellom menn som bor sammen med barn og partner, og de som bor helt eller delvis alene med barn (figur 2). Ikke signifikant betyr at forskjellene er så små at de kan bero på tilfeldigheter. Dette kan skyldes at de fleste menn med barn fra tidligere forhold, er såkalte deltidsfedre som ikke har barna hos seg så ofte, og derfor ønsker å være alene sammen med barna den tiden de er hos ham. For kvinner, derimot, har det betydning om hun bor alene med barn eller ikke. Vi finner at 60 prosent blant alenemødre får hjelp med barnepass fra egne mødre, sammenlignet med 50 prosent av dem som bor sammen med ektefelle/samboer. Når det gjelder hjelp fra fedre, får henholdsvis 33 og 25 prosent hjelp.

... færre får hjelp av skilte besteforeldre

Stiller skilte besteforeldre i mindre grad opp som støttespillere for småbarnsfamilier, sammenlignet med de som fortsatt holder sammen?

Som vi så tidligere, er mødre sentrale støttespillere både for kvinner og menn. Oppløste parforhold blant kvinner i mellomgenerasjonen øker hjelpen de får fra sine mødre (figur 2). Som figur 3 viser, har skilsmisse i den eldste generasjonen motsatt effekt. Skilte bestemødre blir mindre sentrale som hjelpere. Vi finner denne tendensen både i kvinners og menns opplevelser, men forskjellene er klarere og signifikante blant kvinner. Som vi ser, er det vesentlig flere kvinner med gifte mødre som sier at de får hjelp, enn det er blant kvinner der mødrene er skilt (henholdsvis 56 og 42 prosent).

Vi har allerede vist at fedre i langt mindre grad enn mødre blir nevnt som barnevakter blant kvinner og menn med små barn. Som vi ser, er sjansen for at far stiller opp, enda mindre dersom han er skilt (figur 3). Det er langt flere som oppgir at far hjelper med barnepass dersom far er gift med mor, enn det er blant de som har skilte foreldre. Dette gjelder både for kvinner og menn.

Mange myter om besteforeldre

Ny norsk forskning har vist at en del gjengse oppfatninger av moderne besteforeldre er myter. Det er ikke slik at vi i dagens Norge ikke har rolleforventninger rettet mot besteforeldre. En sentral forventning er at de skal støtte opp om voksne barns foreldregjerning.

Analyser av svar fra småbarnsforeldre som deltok i LOGG-undersøkelsen, viser at bestemødre er sentrale støttespillere, og at de stiller opp når det er behov for hjelp til barnepass. Dette gjelder både for døtre og sønner som har barn under elleve år. Bestefar synes derimot å være mer perifer, og engasjerer seg i forhold til barnebarna når bestemor gjør det. Dette betyr at skilte bestefedre er lite sentrale i barns og barnebarns støttenettverk.

Også blant skilte bestemødre er det færre som passer barnebarn. Når parforhold oppløses i mellomgenerasjonen, derimot, intensiveres hjelp til kvinner med små barn, særlig fra mor til datter.